

ДВЕСТА ГОДИНА ДОСТОЈЕВСКОГ

Током ове године, многи догађаји из културе у Русији биће посвећени обележавању двеста година од рођења Ф. М. Достојевског, макар и виртуелно, у ери епидемије корона вируса. Званични програм „Достојевски 200” почиње у марту у Државном театру нација у Москви позоришним, оперским и балетским представама и кино-пројекцијама и трајаће током читаве године. Осим драматизације књижевних дела и пројекције документарних филмова, јубилеј се обележава и јавним квизовима о животу и делу писца, а за јун месец се планирају интелектуалне стендап вечери засноване на дневницима Достојевског.

Наравно, било која година је добра да се још једном вратимо овом класику књижевности, чије дело помаже да се стекну суштински увиди о духовним и моралним основама савременог друштва. Водећи универзитети широм света рад руског класика проучавају не само на филолошким одсецима већ и у филозофским, социолошким, правним, психолошким и другим сродним дисциплинама, јер Достојевски проблематизује низ тема од кључне важности за човечанство. На више места у његовом опусу, могу се наћи увек актуелни цитати о злоупотреби моћи, неправди и положају човека у савременом свету, попут оног да је „цивилизација створила можда не крволочнијег човека, али сигурно окрутнијег и горег”.

О самовољи властодржаца, тешкоћи освајања слободе и покретима маса писао је проживљено и дубоко. У *Злим дусима* указао је на покушај да се оствари велика идеја друштвене једнакости, који ће се отелотворити после неколико деценија у бољшевичкој револуцији. А да нема горег зла од оног које се остварује под маском доброг, види се у фигури Великог инквизитора из романа *Браћа Карамазови*. Реч је о шарлатану који проповеда теорије у које не верује, али њима успешно манипулише масама. Различити тоталитарни системи и аутократски режими доказују његове речи да „слободу људи успева да надвлада само онај ко им претходно умртви савест”.

Осим дијалектике добра и зла, у делима Достојевског налазимо и појединце који нису спремни да дигну руке пред надлазећом апокалипсом.

Штавише, они нас уче да је важно да свако на појединачном плану доприне да се поредак света не распадне у парампарчад, макар човека држали за идиота, попут Кнеза Мишкина из романа *Идиот*.

Достојевском није промакао ни патернализам и подозривост старих европских сила према Русији. Узрок томе видео је како у страху од огромне земље, тако и у дубоком незнању о њој и руском народу. Наслућивао је да ће између Запада и Русије још дуго трајати такви односи...

Позивајући се на „Вечну истину”, Достојевски изражава чврсто уверење да „људи могу бити лепо и срећни без губитка способности да живе на земљи. Не желим и не могу да верујем да је зло нормално стање људи”.

НАГРАДА „ФРАНСИСКО УМБРАЛ”

Жири награде „Франсиско Убрал” као најбољу књигу објављену у Шпанији прошле године прогласио је први роман песникиње из Кордобе Елене Медел (1985). Књига *Чугеса (Las Maravillas)* може се читати и као низ уланчаних исповести жена три генерације једне породице из радничке класе, на периферији друштва и моћи одлучивања, са тематиком историје економске моћи и њеним ефектима на животе жена у Шпанији од смрти диктатора Франка до савременог доба. У њој се приповеда о новцу, његовом недостатку и начинима на које то одређује једног човека, а лирско приповедање се у последњем поглављу – стапањем три тока исповести – претвара у политички есеј и расправу о врсти гласова и околностима у којима им се дозвољава да приповедају о нашим коренима и прошлости.

ПОСЛЕДЊИ КАНОН ХАРОЛДА БЛУМА

Тешко покретан, везан за кућни концентратор кисеоника, професор Харолд Блум (1930–2019) је до краја живота имао потребу да буде у контакту са својим студентима. Универзитет Јејл је, у ту сврху, изнајмљивао минибусеве којима је студенте слао на предавања код професора у кућу. Болесни професор се пред њима преображавао, умео је да наизуст декламује стотине стихова од Хомера до Џона Ешберија (и Шекспира, подраумева се). Напамет је наводио и дугачке фрагменте из светске литературе, од Сервантеса до Урсуле Ле Гвин. Управо тим делима, које траже нова читања и ишчитавања, посвећена је Блумова постхумна књига *Блисћава књига живота – романи за читање и ново читање (The Bright Book of Life. Novels to Read and Reread)*, једина у његовом опусу посвећена искључиво романескном роду.

„Романима се враћам да бих поново срео старе пријатеље и упознао нове”, написао је Блум. Његова опроштајна књига представља серију медитација о педесет и два романа из светске књижевности, општеприхваћеном литерарном канону, са свежим увидима и увек новим задовољствима која нуде аутору док их поново ишчитава у позном делу свог живота. Блум неретко контекстуализује своја читања: наводи када је шта читао и којим поводом, који су професори обогатили његову перцепцију романа и у којој мери се она мењала током времена.

Будући да је објављена постхумно, многи критичари претпостављају да је реч, заправо, о недовршеној књизи јер су из канона изостављени многи аутори којима се професор детаљно бавио, попут Кафке и Бекета, и извесни романи које је етикетирао као врхунске, као што је *Америчка стратегија* Теодора Драјзера.

IN MEMORIAM: ЂУАН МАРГАРИТ (1938–2021)

Шпански и каталонски песник Ђуан Маргарит, добитник Сервантесове награде за 2019, преминуо је 16. фебруара. Себе је одредио као двојезичног песника, у поетске струје се није сврставао, за песничко биће је тврдио да је „најреалистичније, најпрагматичније, јер се напаја из стварности”, док је изван поезије биће беспомоћно. Од 1980. је писао на каталонском, али је своје стихове лично преводио на шпански, задржавши тако амбивалентан став како о питању језика, тако и о сепаратизму у Каталонији. Сматрао је да независност Каталоније „треба поштовати ако ће она створити државу попут Холандије или Данске”, али и да „у њу не верују чак ни они који је заговарају”.

Осим књижевног рада, овај песник – архитекта по образовању – предавао је на Универзитету у Барселони и учествовао у конструисању цркве Саграда фамилија. „Задатак песника је, исто као и архитекте, да сазида једну чврсту структуру”, изјавио је приликом доделе Сервантесове награде.

IN MEMORIAM: ЛОРЕНС ФЕРЛИНГЕТИ (1919-2021)

Песник и издавач из Сан Франциска Лоренс Ферлингети преминуо је 22. фебруара. Шире је постао познат по оснивању књижаре *City Lights* 1953, која се убрзо претвара у стециште политичких активиста из Сан Франциска, боема и хедониста, као што су Ален Гинзберг, Вилијам Бароуз и Џек Керуак, предводника бит генерације. Њихов књижевни покрет је одбацивао конзервативне друштвене вредности и нарастајући конзумеризам послератног друштва, окрећући се духовности, личном

просветљењу и сексуалном ослобођењу, до чега се неретко стизало коришћењем психоделичних дрога. Књижара *City Lights*, као културна тачка града на Западној обали, неколико година касније почиње и да издаје књиге уметника из алтернативног, контракултурног и маргиналног миљеа, и ту делатност је задржала до данас. Смештена на авенији Коламбус, она је 2001. добила статус градског обележја Сан Франциска од историјске вредности, заједно са мостом Голден гејт.

Осим издавачког и књижарског рада, Ферлингети се доказао и као плодан писац разноликих таланата и интересовања, чије се књиге опире класификацији. *Poetus laureatus* Сан Франциска постао је 2005, док је градоначелник тог града његов стоти рођендан, 24. марта 2019, прогласио за Дан Лоренса Ферлингетија. На српском језику су преведени његови романи *Љубав у данима беса* и *Мали дечак*, збирка поезије *Пејзажи живљења и умирања* и избор из поезије *Бескрајан живој*.

Приредио
Предраг ШАПОЊА